

A K U G L I P Á L Y Á N

Olyan meleg nyár volt, hogy még az állatok is kerülték a kocsiót jó suknyi vastag porát, ami szinte izzott, a gyerekek bőrét tán meg is pörköli, ha játék közben belehenperednek. A nagy, kerek gödör, amit kenderáztatóul használtak, erősen párologott s délibábot játszott a levegő. Néhány kacsa mászott ki a gödörből — a jóelőbb még a vízben lubickoltak — s amikor a kocsúhoz értek, hirtelen szécsapták szárnyukat, úgy futottak. No, ezek az oktan kacsák is, ebben a renyhe hőségben, nem átallják a futást, ejnye. Persze, futottak a szerencsétlenek, mert sütötte lábukat a por.

A gödör partján, az úton túl, egy ütött-kopott ház kuksolt. Magános ház, kicsit odább a falutól. Körülötte fonnyadtlevelű kukorica búsul nagy táblában. Aztán here. Muhar. Árpatarló. Két fa áll a ház körül, egy magas akác, bent az udvaron pedig egy dúslombú eper. Az eperfa alatt, a hűsön, a földön ül egy ember. Az egyik lábát maga alá húzza, a másikat kinyújtja, kék, kendervászon nadrágja alól faláb kandikál elő. Klepa kalapját hátratólta a tarkójára s vakarja gyér, összes hajjal benőtt fejét.

Az udvaron semmi élőlény sem mutatkozik. A házon kívül nincs semmi más épület. Se ól, se fészker, de még árnyékszék se. Az eperfa mögött három földbevert, nagy karó ágaskodik, az valamikor zsuppfedeles fészker lehetett. Ma már csak három csupaszi karó. Olyan egyenes és olyan síma, hogy az ember, ha akarná sem akaszthatná föl rá magát. Nincs hová tenni a kötelet.

Ott, ahol a kukoricás kezdődik, egy kicsi trágyarakás tesped. Disznóparé nőtte be. Nagy, vastag disznóparé. A domb tetején egy maréknyi erős, vastagszárú búza nőtt ki. A kalász lefelé kókad, tömötten áll rajta a szem.

Az öreg az eperfa felől egyre nézi a trágyadombot.

Aztán felkel és szép lassan elballag a domb felé. Egyik lábát húzza, az nem hajlik, mert fából van. Föllép a trágyára. Kissé meg hajol, elmarkolja a búzát s kitépi a disznóparé közül.

— Ez még a miénk...

Egy pillanatra a kukoricára néz, ami már nem az övé. Egy pillanatig. Aztán szép lassan elmegy a házhoz, a gang alá. A búzát mindenestől a picurka ablakba teszi s most már a fal tövébe ül.

Azon gondolkodik, miért sikerült minden olyan visszasan. Miért van az, hogy ha a kapanyél el is sül, akkor is csak visszafelé. Azt üti agyon, aki a kapát tartani szokta. Hiszen ő, Béres Bálint mindig mindent olyan pontosan kiszámított, hogy az már egymagában is csodálatos, s lám, mégis... Akkor is, a fronton, az első világhábo-

rúban. A muszkák cudarul löttek, kilátástalan volt ott mindenféle roham, abban az emlékezetes ütközetben. De az volt a parancs, hogy előre. Az emberek mentek. Tenyéryni fűben kúsztak s lövöldöztek. Biztos halál. De ő nem akart meghalni. Látott egy gödröt. Abba belehempergett. Pontosan kiszámította, hogy ott nem érheti golyó, mert egy muszka sem fordíthatja úgy a puskát, hogy beelőjjön a gödörbe. Az pontosan ki lett számítva. Ő holt-térben feküdt, ha érted, hogy mi az a holt-tér. A puskacsövek és közötté egy nagy hant állt. Ki van az fundálva, hogy golyó nem érheti. Jól kiszámította ezt Béres Bálint. Csakhogy akkor meg egy gránát repült oda felülről. Az aztán elvitte a lábát.

Hazajött falábon. Megnősült. Ez sem ment csak úgy, hübele-balázs módjára. Jóravaló, fiatal özvegyasszonyt vett el feleségül. Dolgos munkásasszonyt. Olyant, aki keres, mert ő, Bálint nem foghat minden munkához falábon. Ez a házasság is pontosan ki lett számítva. Az igénytelen, szerény emberek kevésel beérik. Így Bálint is, feleségével. Vöröshagyma vacsorára. Vagy sült tök. Egy télen az asszony kendertilolás közben megsértette kezét. Semmi az, majd beforr. De nem forrt be. Megdagadt. Elgennyesedett. Aztán az orvosok a csukló fölött elvágták. Nincs rá más orvosság, mondták.

Még ez sem baj, mert mondom, az igénytelen emberek kevésel beérik. Kevés földi jóval. Kis keresettel. Béres Bálint újságot árult, naponta végigszaladta az egész falut. Inkább végigtopogta, mint szaladta. De iparkodott, igyekezett és árulta az újságot. Felesége pedig, szombatonként és vasárnaponként egy sváb cukrász süteményeivel házalt. Egy lapos kézikosarat megrakott különféle krémessel és rólnikkal s bekopogott minden házba. Csonka kezére akasztotta a kosarat, a másikban pedig egy csipeszt szorongatott s azzal osztogatta a finom falatokat. Mikor már mind eladta, akkor lopva lenyalta a csipeszt.

Ez így egészen jól ment.

De akkor jött a háború, a második. Hetyke katonák sétifikáltak az utcákon. Aki német volt, az aztán német. Aki magyar, az magyar. Aki ember, az nem az. Béres Bálinttól nem vásároltak a németek újságot. A sváb cukrász fölmondott Béresnének. Helyette inast vett fel, egy szóke, fekete bársonynadrágos lurkót. Az hordta a süteményt. Az újságokkal egy másik suhanc kerékpáron szaladt végig. Nem volt munka. Az igénytelenségnek is van határa. Annyira igénytelen ember még nem született ezen a földkerekségen, hogy levegőből is megélt volna.

Béres Bálint kosárfonáshoz kezdett. Eltanulta Bognár Mihálytól, a mestertől. Fonta a kosarat, fonta s módfelett olcsón árulta. Meg akarta nyerni a vásárlóközönséget s kevés haszonnal is beérte. De ez sem tartott soká. Bognár Mihály, a mester, ezt nem bírta el. Ilyen olcsón nem bírta a versenyt. Bepörölte Béres Bálintot, hogy nincs iparendélye. Hát az igazán nem is volt. Ennek folytán Béres Bálint fizette a büntetést. Megint pucéron maradt.

Munka nincs.

Itt a nyár, a nyár, s mire tél lesz, az ujjunkat tesszük a szánkba. Az eperfa árnyékot ad.

Ebben a pillanatban egy magas, szikár, fehérruhás úr jelent meg a ház előtt. A végrehajtó. Föllépett a folyosóra, a hűsbe, aztán egy kicsit megpihent. Levette napszemüvegét és fehér zsebkendőjével megtörölte homlokát.

— Vagy por, vagy sár. Atkozott vidék — dörmögte. — Na, lássuk csak... — és körülnézett.

Béres Bálint akkor már állt. Mődfellett megijedt. A végrehajtó őhozzá nem szokott vizitbe járni. Egészen másért jött, ha már itt van. A végrehajtó csak egyetlen dologért térhet be hozzá.

— Jó napot kívánok.

— Jó napot. Maga a Béres Bálint?

— Én vagyok...

— Végrehajtani jöttem.

Béres Bálint elsárgult. Mégis igaz. Akart valamit mondani, de nem tudott. Nem tudta, mit illik ilyenkor szólni. Határozottan zavarban volt. A végrehajtó az ajtó felé ment. Bálint tisztos távolságban utána. Benyitottak a konyhába. Egy kecskelábú asztal, rajta két tányér. Egy deszkapad. A téglából rakott tűzhelyen két üres edény. Egy fazék és egy lábas. A tűzhely ajtaja nyitva, egy szár-darab lóg ki rajta. Köröskörül, a konyhában semmi más. A végrehajtó benyit a szobába. Két kopott ágy, rajta egy-egy rongypokróc. Kis almárium, egyik fiókja kihúzva, benne régi lim-lom. Egy rozoga asztal két székkal. A sarokban két befőttesüveg, felette egy fali fogason nyűtt ruhadarabok. A falról egy szüette keresztől gipsz-Krisztus nézelődik, alatta egy fess, fiatal katona, Béres Bálint. »Szolgálati időm emlékéül« — írja a kép körül.

A végrehajtó egy pillanatra Béres Bálintra néz. Az csak áll.

— Nincs több szobája?

— Nincsen, — harapta el a szót Bálint és lehajolt, betolta az almárium fiókját.

— Ennyi az összes vagyona?

— Ennyi — szól zavarodottan Bálint. Aztán még mentegetőzve hozzát teszi. — Meg az udvar is az enyém. Van egy eperfám is...

— No jó, jó — szól a végrehajtó, — de miért nem fizeti meg az adót? Már két éve nem fizette a házáért az adót.

Béres Bálint szótlantul állt.

— Hol dolgozik?

— Hát... fontam én már kosarat is. Béreskedtem is, meg... Most nem dolgozom sehol...

— Miért?

— Voltam én már Baki Pálnál is ajánlkozni. Kosarat is akartam kötni... Én nem vagyok fürge ember, én tudom. Bot a lábam.

A végrehajtó elővette cigarettatárcáját és rágyujtott

— Hát azt akarja, hogy elárverezzük a házát?

Béres Bálint eddig elég nyugodt volt. Most megrémült. Kétségbeesett. Megigazította nadrágját.

— Azt nem tehetik, uram... nem... a fronton... nincs aki befogad engem, uram...

Homlokáról letörölte a verejtékcseppeket. Szája becsukódott. Összehirapta.

A végrehajtó elfordult. Megnézte a katonaképet.

— Jó, hát én pénzhez segítem magát. Maga mégis magyar ember. Össze kell fognunk. Estére jöjjön el a Réti-féle kocsmába, az előljáróság társasestje lesz. Majd állítgatja a tekebabákat.

Föltette a napszemüveget és elment.

Béres Bálint hálálkodott, megköszönte a jóindulatát. Aznap délután Kőrösi végrehajtó találkozott Kalocsai Zoltán jegyzővel.

— Voltam ma egy embernél végrehajtani, kérek, az már mégiscsak abszurdum, hogyan élnek egyes emberek. Nálunk, Anyaországban, még nem láttam ilyet. Mondtam az embernek, jöjjön estére állítgatni a tekézésnél. Régi frontharcos, kérek...

Este billiárdoztak, tekéztek, söröztek. Az úri társaság összejött, a kocsmát becsukták. Kinn, a szabadban voltak, fődött kerthelyiségben. A plébános reverenda nélkül. A tekézők között a leglelkesebb.

— Erősebben, lendületesebben gurítani, nagyságosasszonyom, — mondta a vézna jegyzőnének, aki ugyan még egyszer sem bírta a babáig gurítani a golyót.

— Bravisszimó! Remek! — kiált a községi irnok, amikor a terebélyes, fiatal orvosné egy dobásra három fát dönt a kilenc közül.

Arrébb kártyáznak. Három férfi, egy hölgy és néhány nézelődő.

— Kisanyám — szól az agglegény patikus, — ha férfi lenne, azt mondanám, hogy maga ma elveszíti még a gatyáját is.

A társaság nevet. A tanítókisasszony bizsergősen.

Az egyik asztalnál egy női hang:

— Nagyon kedves. Volt egy udvarlóm Miskolcon, az is...

A jegyző billiárdparti közben újságolja a kendergyárosnak, a postamesternek és a végrehajtónak:

— Délvidék kenyerét maga a Kormányzó úr méltóztatik megszegni Szabadkán.

Béres Bálint pedig csak állítgatja a babákat. Nekivetközött s egyre iparkodik. Izzad. Nehezen mozog, botlába okvetetlenkedik. De csak állítgat. Örül. Pénz üti a markát. Jó! ez a végrehajtó s jók ezek az urak. Megértők, segítenek rajta. Finoman szórakoznak.

És örül, örül, mert pénz üti a markát...

Igen, okosan kell viselkedni, mert még máskor is kell babákat állítgatni. És akkor majd mást hívhatnak. Okosan, értelmesen kell cselekedni. Amit adnak, el kell fogadni. És semmit sem kérni.

Dőlnek a babák és újra dőlnek...

Amikor aztán már hazafelé készülnek az urak, szótlanul, fél-szegen előjött Béres Bálint is. Megállt tisztos távolságban, az oszlopok alatt. A hivatalnok előhívta.

— Fogja, öreg. Ma jól keresett.

És pár pengőt tett a markába.

— Köszönöm, köszönöm szépen. Jól.

Az úrak koccintottak, vivátot kiáltottak és felhajtották a borospoharakat. Hajdú János földbirtokos, a bíró, igen rózsás kedvében volt. Az üvegekben maradt még bor, de már senki sem nézett feléje. Véletlenül meglátta Béres Bálintot.

— Jöjjön ide, igyon meg egy pohárral — szólta neki.

Az öreg szabadkozott. Ugyan, hogy jön ő ahhoz. A nagyságosasszonyok és kisasszonyok felvették kabátkaikat. Készülődtek és tereferélve, lassan lépkedve, kifelé indultak.

— De csak jöjjön, csak nem fél tőle? — kérde a bíró.

— Ugyan, hát régi frontharcos ő — mondta a bírónak a végrehajtó.

— Jöjjön csak, jöjjön — szól az igazgató is.

Az ember a pohárra nézett, melyet csordultig töltött a bíró. Bor. Évek óta nem került a szájába. Egy csepp se. Pedig az jó. Egy kevéske jól esik. Fehér, egy picikét sárgás. Tiszta, mint a kristály.

— Hát persze, tudom én azt — erősítette a bíró, — ismerem én az öreget, úgy leöntött ő egy pohárral, hogy csak a végén nyelt. Egy pohár — egy korty, igaz-e?

És vállonveregette Béres Bálintot.

— Á, dehogyis, bíró úr — szabadkozott komolyan és félszegen az ember.

— Nem? No, tíz pengőbe, hogy lemegy, ha akarja.

Béres Bálint kezében félúton megállt a pohár. Komoly képet vágott, módfelett komolyat. Az arcán megfeszült a bőr, pofacsontjai kidülledtek. Tíz pengő. Az szörnyű sok pénz. Tíz pengője néki évek óta nem volt. Tíz pengőért meg lehet venni az egész világot. Egy kortyintás. Igen. Hagyni kell, hogy lefolyjon a bor a torkán. Az ádámcsutkát be kell engedni. Mint mikor böffent az ember, kinyitja a gyomrához az utat. Akkor a bor magától folyik. Igen, az csak így lehet. Ez pontosan ki van számítva.

Tíz pengő, tíz pengő...

— Megpróbálhatjuk, bíró úr...

Béres Bálint szájához emelte a poharat. Böffentett s önteni kezdte a bort. Négyen-öten a torkát nézték. És a bor nem akart folyni. Félúton megállt. Tele volt a szája. Tíz pengő. Szeme kidülledt s kegyetlenül erőködött. Ha az ádámcsutkája megmozdul, akkor kész. Tüzes karikák játszottak szeme előtt. S a bor nem megy. Kezét görcsbe rántotta. Minden ere kidagadt. Szemében kétségbeesés. Vörös volt, mint a paprika. Egy láng és hideg veríték. Akkor összeszedte minden erejét és egy hatalmasat nyelt. Köhögött, ökrödött. Száját összeszorította. Nem kiköpni, nem és nem. Az orrán át prüszkölt. Keserves fintort vágott. Észébe jutott, hogy néki soha semmi sem sikerült.

— No, ne vacakolj, öreg, no! — verte az öreg hátát a bíró.

Béres Bálint nyelt egyet és elvágódott. Falába koppant egyet a téglán.

Az emberek fölé hajoltak.

— Meghalt — mondja az egyik. azután felegyenesedik s megigazította inggallérját.

A bor pedig, a fehér, a kristályos, egyre csöpögött az asztalról.

A kapu alatt épp most búcsúzkodtak a mulatozók.

— Kezét csókolom! Szép álmokat!

Nyár volt. meleg volt.

Aratás ideje.

Major Nándor

Bezerédy Lajos

Favágó